

ПРОЈЕКТ ГРАДА

**ЗА БАЊУ ЛУКУ СА
УГЛЕДОМ !**

др Мићо Гаћановић

**СПАЈАЊЕ
БАЊАЛУКЕ СА
БУДУЋНОШЋУ**

ПРОЈЕКАТ ЗА НАШ ГРАД

ЗА БАЊАЛУКУ СА УГЛЕДОМ – БУДУЋНОСТ ЗА БАЊАЛУКУ !

Град је комплексна људска и материјална стварност. Стално мијењање града поставља најразличитија питања. Међу њима, питање неопходности развоја упућјемо одређеним надлежним особама у граду али се исто тако и грађанима.

Развој града је сачињен од многих акција али захтијева и значајно претходно разматрање стање града.

Наиме, поставља се серија основних питања која требају да добију одговор и она су :

- 1. Који су главни улози новог интегрисаног развоја?**
- 2. Које су јаке тачке које треба валоризовати, а које слабе тачке треба поправити?**
- 3. Како мобилисати локалне актере и обезбиједити кохеренцију акцијама развоја?**
- 4. Којих се главних токова прихватити и којим циљевима тежити?**
- 5. Хоће ли предузете акције избјећи дуализацију у Граду?**
- 6. Како трансформисати градско ткиво и преуредити Град чинећи га угоднијим за живот?**

На ова основна питања додаје се и велики европски улог пошто и он има облик новог урбаног изазова. Сутрашња Европа биће Европа Регија, али и великих урбаних тачака. Не би требало да се европски урбани препород односи само на главне градове или евро-градове остављајући у сјенци напредак градова који су процијењени као средњи на европском нивоу.

Они треба да вреднују основну функцију територијалних организација као ентитета посредника између великих центара и мањих општина.

Бања Лука треба да се укључи у тај посао.

Штавише, отварање граница 2007.године промијениће бројна животна правила, омогућити јединствене прилике за нове иницијативе али и представити, као сасвим нову борбу и потпуно нове опасности.

Већ од данас Бања Лука жели да предупреди догађаје и припреми своју будућност!

Из свих тих разлога, предлажем као кандидат за градоначелника Бања Луке да се формира стручна група мулти-дисциплинарног састава под називом група за будућност Бања Луке.

Послије годину дана, наведена стручна група треба да прикупи основне елементе за одговоре на битна питања о будућности Бања Луке и треба да предложи реалну

методу за руковођењем овим развојем. Метода мора бити поткрепљена теоријским референцама, практичним информацијама и методолошким основама.

Тако направљен документ стручне групе треба да буде упутство за успјех нашег града али његова употреба је везана за ангажовање живе силе Бања Луке која треба да се преведе у конкретна остварења.

Ово је дакле свечани позив који упућујем свима који сматрају да их се тиче будућност Бања Луке.

Укључите се у наш Пројекат Града под називом за **Бања Луку са угледом**, придружите се нашим радним стручним групама, припремимо се на заједничко дјеловање.

Већ сада, захваљујем свима који ће у наредним данима прићи нашем пројекту за **Бања Луку са угледом** и допринијети његовој употреби.

У Европи се улаже новац у **студије о мјесту средњих градова у Европи** из које ће се одређене информације показати као драгоцене за Бања Луку.

Срдечно ћемо се захвалити Европи ако нам у томе помогне.

Исто тако, упутићемо захвалност Фондацијама на интересовању које покажу за наш Пројекат Града, као и ако нам пруже материјалну подршку у објављивању и дистрибуцији овог документа.

Најзад, упутићемо захвалност и онима који својом документацијом, истраживањима, занимањем за Бања Луку посвете мало свог времена нашој иницијативи.

Дошло је вријеме за акцију јер Бања Лука не може чекати друге. Треба да оживимо Пројекат Града, потврдимо његову неопходност и основаност кроз плодне и оригиналне реализације.

Сутра ће требати створити синергију са актерима из других градова и општина нашег животног базена.

Да би се то догодило ја знам да Бања Лука може увијек да рачуна на своје предности, вјеру у напредак и покретачки дух. Ускоро ће према Бања Луци почети да дува нов и јак вјетар.

др **Мићо Гаћановић**, дипл. инж. електротехнике и проналазач
кандидат за градоначелника Бања Луке на локалним изборима 2004.

Преамбула:

укључити Бању Луку у будућност !

САДРЖАЈ

Први дио

Пројекат Града за Бању Луку са угледом !

I. ТЕРМИНОЛШКЕ КЛАУЗУЛЕ	6
II. ШТА ЈЕ ПРОЈЕКАТ ГРАДА?	9
1. Повезаност пројекта	6
• Макроразвојни приступ: четири времена градског феномена	6
• Микроразвојни приступ: тридесет посљедњих година	8
2. Покушај дефиниције Пројекта Града	9

ПРОЈЕКАТ ГРАДА ЗА БАЊУ ЛУКУ СА УГЛЕДОМ !

ПРВИ ДИО

Појам пројекта града је кључ рјешења за овдје развијен закључак за Бањалуку са угледом.

Важно је да се најприје утврди договорени смисао за одређене термине.

Затим би се могао прецизирати контекст пројекта града и о њему дати општу дефиницију.

Најзад, биће зацртан разлог примјене таквог концепта у случају Бања Лука, а биће уведена и методолгија разматрања и дјеловања.

Преамбула:

укључити Бању Луку у будућност !

ТЕРМИНОЛОШКЕ КОНВЕНЦИЈЕ

Ријеч «Град» се користи за означавање понекад врло различитих чињеница.

Размишљање о Граду захтијева дакле претходну термилошку конвенцију.

- **Град** је политичка институција. Грађани одређују на изборима вршиоце политичке власти којима повјеравају одговорност да у њихово име доносе све одлуке неопходне за функционисање локалног колективитета.
- **Град** означава, у свакодневном језику, општинске службе које на терену обављају задатке везане за локалну јавну службу.
- **Град** представљају и различити скупови актера обједињени на одређеној територији, у различитим оквирима:
 - грађани,
 - професионалне организације,
 - предузећа,
 - мала и средња предузећа,
 - занатлије,
 - образовне и истраживачке институције,
 - асоцијације,
 - медији,
 - општинске службе,
 - остале јавне службе настале као резултат децентрализације, деконцентрације или интеркомунализације,
 - општинска политичка институција и њени функционери.

Да би се олакшало разумијевање конвенционално ћемо користити сљедеће ријечи:

- **град** – општинска институција и његове општинске службе ће се звати « **локална власт** »
- ријеч « **Град** » биће резервисана за све локалне актере у цјелини који се налазе на институционално ограниченој територији.

Када разматраће буде прешло границу **Града**, користићемо друге концепте као што су:

- **Арондисман** који је територијална групација « **на папиру** » из административних или статистичких разлога.
- **Агломерација** која одговара територијалној логици и идентификујући урбану концентрацију око чврстог језгра успоставља односе центар/периферија.
Она има и правно значење записано у Уставу који предвиђа могућност организовања, према закону о агломерацијама, општина снабђених властитим институционалним апаратом. Једина агломерација која је организована је бањалучка али ће се морати ускоро укинута у оквиру скорашњег конституисања посебне бањалучке регије.
- **Интеркомунализација** има за циљ институционализацију заједничких ресурса због обављања врло одређених јавних служби који представљају одређен поступак намијењен опслуживању више општина. Она се оправдава и економском реализацијом прозуроканом степеном продуктивности и тражењем боље ефикасности јавних услуга.
- **Метропола** је збиља производ с двоструким капацитетом:
 1. **Функционални :**
метропола је територијални сектор на којем се усмјерава функционисање и проширују дјелатности стварајући хомогену цјелину.
 2. **Позициони :**
метропола је територијални сектор одређен у односу на друге постојеће цјелине својом особеношћу у односу на њих.

Метропола уравнотежује централизаторске ефекте главних градова желећи да постане изузетно атрактивно и блиставо мјесто.

- Концепција **животног базена** је скорашња конструкција која даје метрополи истинску унутрашњу димензију.

Животни базен има јачи капацитет јер му се додаје идеолошка, хумана, културна и волонтаристичка димензија. Он је територијални сектор на којем постоји:

- заједничка прошлост
- заједничке вриједности
- осјећај припадности
- могућности постизања одређеног квалитета живота
- консензус о једном или више заједничких пројеката и капацитет мобилизације за њихово остварење
- заједничке навике свакодневног живота
- близина транспортних мрежа
- поштовање специфичности различитих подскупова
- укидање традиционалног односа центар/периферија

- могућност за сваки од саставних дијелова да искористи предности које може да обезбиједи спајање заједничких средстава
- подизање свијести о постојању неопходног минимума у развоју и процвату
- признање вриједности солидарности.

У синтези ћемо користити према конвенцији следеће ријечи:

Град – општинска институција и општинске службе	→	«Локална власт»
Сви локални актери груписани на институционално ограниченој територији	→	«Град»
Административни ниво	→	«Арондисман»
Урбана концентрација спојена у односу центар/периферија Правна форма која се данас не употребљава	→	«Агломерација»
Одређена јавна служба базирана на заједничким ресурсима из различитих општина	→	«Међуопштински»
Функционални хомогени територијални сектор, извор атрактивности и блиставости	→	«Метропола»
Територијална цјелина базирана на услужном односу	→	«Животни базен»

ЗАКЉУЧАК : ГРАД ПО МЈЕРИ

Закључак о претходним разматрањима би могао бити да сваки урбани проблем одговара територијално специфичном критичком пресеку који по природи утиче на добро или лоше рјешење.

Ефикасно замишљати акције неког града и поставити питање његове будућности захтијева да се има у виду и његово залеђе које се зависно од проблема или приступа шири или скупља. Будућност Града биће дакле уско везана за будћност његовог животног базена.

ШТА ЈЕ ПРОЈЕКАТ ГРАДА ?

ПОВЕЗАНОСТ ПРОЈЕКТА

Појам пројекта града треба да буде смјештен у посебан тренутак у еволуцији урбане проблематике.

Да би се ова еволуција окарактерисала, могу се користити два приступа.

1. Макро-еволутивни приступ: четири времена урбаног феномена

Још од Средњег вијека, а у неким случајевима и много раније, урбани феномен је играо одлучујућу улогу у друштвеној динамици. Свака велика историјска епоха је тако донијела на свијет нови тип градова: град, индустријски град, урбану агломерацију и метрополу.

Град је производ аграрног и феудалног друштва. Слика коју имамо о овом типу је прецизна и маркантна. То је град « **par excellence** ». Наведимо неке од његових особина: систем зидина које су имале како војну тако и економску функцију; стиснуто урбано ткиво; систем квартова који су живјели захваљујући дјеловању различитих група као што су сталежи, парохије, милиција; споменици и престижни простори: вијећница, цркве, тргови, палате, и тако даље...; општинске институције; универзитет.

Индустријализација се развија било у оквиру града било на новој локацији: у оба случаја она производи један нови урбани феномен, индустријски град. Узмимо случај индустријског града који се развија од градског језгра. Појављује се нови тип грађевина поред већ поменутих: творница. Изгледајући понекад као катедрале или вијећнице, оне су изграђене помало свуда у урбаном ткиву града. Ипак, то није доминантна црта индустријског града. Оно што је битно јесте врло значајан привредни и демографски раст, а исто тако и појава нових друштвених актера: буржоазије и радничке класе. Под притиском ове двије друштвене класе, некадашњи појас зидина се руши. На том ослобођеном простору граде се нови квартави, било народни, било буржоаски, као и систем друмских и жељезничких линија. Већ се оцртавају предграђа.

Раст града тежећи да постане индустријски прелива се на сусједне општине и представља главни дио урбане агломерације.

Прве карике обухватају најприје само стамбене зоне. Доста брзо централна општина протјерује своје индустријске активности у специјализоване зоне на периферију. Затим трећи присваја центар на уштрб стамбеног простора. То је вријеме великих цјелина. Ове промјене генеришу нове форме функционалне специјализације тла и социјалне сегрегације; де факто, просторна покретљивост је обузела готово све становнике.

а) град

Друштвено-економска динамика је знатна али исто тако и урбани проблеми: недостатак јавног превоза, навала свих врста, вишеструка загађења. Не значи да ови проблеми нису постојали и раније, али сигурно нису имали исту ширину.

б) индустријски град

Сада присуствујемо од Европе преко цијелог свијета ширењу новог типа града: метрополе. Нема сумње да у наше вријеме овај тип урбаног феномена доминира савременим свијетом чије срце куца баш у метрополама...

ц) урбана агломерација

Свакако, четири главна типа су се појавила по хронолошком реду.

• главни урбани центар

д) метропола

Али, чињеница да метрополе као урбани феномен доминирају савременим друштвом не значи да су остали типови нестали. Са метрополама коегзистирају још увијек урбане агломерације, индустријски градови и чак градови. Они немају исте економске, социјалне и политичке функције али широко чувају свој идентитет.

• други урбани центар

→ кретања становништва и привредних активности

Понекад их налазимо чак усред неке цјелине која је на путу метрополизације; њихова је тежина често знатна у симболичким и културним терминима.

Извор: «Регионални град у Сјеверној Америци, примјер Торонта», у «Географским анализама» бр. 527, 1986.

Може се закључити да, ма каква била путања неког града у времену и простору, он ће своју пуноћу моћи достићи само у складу са различитом урбаном динамиком. То укључује тражење нове кохеренције, зато се на макро-еволутивном плану појављује потреба за Пројектом Града.

2. Микро-еволутивни приступ: 30 посљедњих година Бања Луке

70-те године

Град је у то доба се обнавља од семњотреса и давалац услуга.

Он располаже финансијским ресурсима који су производ активности појединаца и предузећа.

Широко ужива помоћ државе која не шкртари у новцу и помаже локалне иницијативе широке руке и неселективно.

Користи и општи занос «златних седамдесетих» и повољних прилика. У свијету настала економска криза знатно редукује све ресурсе и приморава градове да се окрену себи.

Власти ресурси везани за појединце и предузећа достижу високе нивое што му омогућава пружање различитих услуга не бринући превише о њиховим цијенама.

Град инвестира у тешку инфраструктуру понекад непропорционалну средствима и реалним потребама становништва.

80-те године

Почиње економска криза која знатно редукује све ресурсе и приморава градове па тако и Бања Луку да се окрену себи.

Новац постаје рјеђи и спорије циркулише. Потрошња доживљава право успорење. Процент незапослености постаје галопирајући. Друштво се дуализује и појављује се оно што ће се касније звати «ново сиромаштво».

Од локалне власти се тражи да смањи неједнакости и надокнади слабости глобалног привредног система.

Тада се појављује «Провиђење» – локална власт која је све траженија. Она треба са мање ресурса да уради више што за њу представља велику финансијску неравнотежу приморавајући је да се задужи на дужи рок.

90-те године , године несреће и рата.

1996 до 2000 -те године ,године ратног смиривања

2000 до 2004 –те године

У првој половини деценије, највећи заједнички проблеми локалних актера су боље кориштење постојећег, тражење нових ресурса, израда алтернативних стратегија. Асанација јавних и посебно локалних финансија присиљава локалну власт да смањи ниво својих услуга и о њима поведе рачуна.

Истовремено, догађа се приватизација колективних служби.

Будућност

2005– 2009 година

Интервенисаће нова солидарност укључујући све локалне актере.

Друга половина четворогодишњег догађања ће бити у знаку извјесног процвата и пуцања територијалних граница, како у институционалном погледу (децентрализација – регионализација – стварање нових заједница – европеизација), тако и на техничком (телекомуникациона информатика – возови великих брзина) и политичком плану (вангранични уговори – мреже градова).

Почетком 2005. године урбана активност Бања Луке ће почивати на три стуба:

■ **КВАЛИТЕТ УПРАВЕ**

Има ће за циљ да достигне изврстан ниво у властитим секторима кроз мисију локалне власти. Циљ који се треба достићи јесте пружање, по најмањој цијени, услуга које одговарају очекивањима клијента.

■ **СОЛИДАРНОСТ**

Позната као вриједност по себи, она је најприје проживљена и његована кроз иницијативе о учешћу грађана, што има за циљ укључење највећег могућег броја појединаца у истраживања о општој добробити и у отклањању неједнакости. Она је и задатак предузећа која се укључују у градски живот.

■ **ПАРТНЕРСТВО**

Комбинујући узајамно техничко и територијално отварање, будуће развојно уравнотежење града биће носилац нових и бројнијих промјена својих саставних дијелова. Тако ће се појављивати у најразличитијим доменима примјена кооперације међу актерима који се групишу око неког пројекта који одговара интересима сваког од партнера као у граду тако у Регији.. Нови дух отварања омогућава стварање синергије високе продуктивне вриједности у социјалном, културном, технолошком, домену некретнина... Он је и залог динамика и мобилизације живе силе.

Ова три стуба намећу се као подупирачи цијеле визије или анализе будућности и сачињавају тако основу Пројекта Града.

ПОКУШАЈ ДЕФИНИЦИЈЕ ПРОЈЕКТА ГРАДА

Дефиниција Пројекта Града не може бити само резултат посебне примјене концепта пројекта предузећа.

Наравно, треба покушати са овом примјеном., али она важи само за појам «локална власт».

Кроз обавезну пролазност за особе, као и за предузећа, локална власт нуди разноврсне производе. У том смислу ради се о комплексном предузећу које треба анализирати али и управљати њиме: шта је заједничко финансијама и личним подацима, управи за цесте и односима с јавношћу? Појединачно предузеће смјештено у средишту међусобно зависних односа, «локална власт» има за вокацију пружање усвојених услуга грађанима. Суочена више него икада са правом конкуренцијом која долази било од приватника, било од других сличних власти, «локална власт» је приморана да одговори данас правим ријечима на однос квалитет/цијена пружене услуге, однос који треба да буде зависно од случаја бар еквивалентан у приватном сектору или у другим локалним властима конкурентских градова.

Као и друга предузећа «локална власт» пролази кроз промјене у свом политичком, економском, социјалном или културном окружењу. Изазов прилагођавања укључује ако затреба постављање питања менаџерства. Онда је упућивање на пројекат предузећа дозвољено. Тако остаје предузећу «Локална власт» да га осмисли и усвоји.

Као што је претходно речено, Град је у глобалу нешто другачије од услуга које се пружају грађанима. То је мјесто које поспјешује и комбинује људске, економске и географске факторе и сталној је еволуцији.

Ова комбинација различитих фактора пружа могућности и намеће присиле.

Улога Пројекта Града је да прецизно «федерализује» у цјелокупној кохеренцији политичких, економских и друштвених актера и у њиховом интересу различитих акција у **уговорену урбану стратегију** која тежи ка коначном утврђеном циљу грађана.

Главне карактеристике Пројекта Града су као што слиједи:

- Он је инструмент потенцијализације и кохезије као и средство прогреса којем свако има слободу избора да се прикључи.
- Изграђен је више на заједничкој филозофији града и његовог развоја него на политици.
- Неопходан је консензус који превазилази идеолошке и политичке подјеле и заснива се на убојењу да је развој града ствар свих и да ће од тога сви моћи имати користи.
- Његово је значење глобално у смислу да задире у све домене градских активности.
- Он је средство транспарентности и учешћа како на нивоу израде, тако и употребе.
- Обузет је идејом да је могуће утицати на токове ствари.

PARTICIPATION – УЧЕШЋЕ
COHESION – КОХЕЗИЈА
COMPLEMENTARITES – КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ
INITIATIVES – ИНИЦИЈАТИВЕ
DECISIONS – ОДЛУКЕ
FINALITE – КРАЈЊИ ЦИЉ
IMPLICATION – ИМПЛИКАЦИЈА
EVALUATION – ВРЕДНОВАЊЕ
OBJECTIFS – ЦИЉЕВИ
SOLIDARITE – СОЛИДАРНОСТ
DYNAMIQUE – ДИНАМИКА
DEVELOPPEMENT – РАЗВОЈ
HISTOIRE – ИСТОРИЈА
METHODE – МЕТОДА
RESEAUX – МРЕЖЕ
BASSIN DE VIE – ЖИВОТНИ БАЗЕН
CONSENSUS – КОНСЕНЗУС
GLOBALITE – ГЛОБАЛНОСТ
ACTIONS – ДЈЕЛОВАЊЕ
STRATEGIE – СТРАТЕГИЈА

Дајући гаранције за Пројекат Града локална власт ће му осигурати демократски легитимитет. Приговор да је Пројекат замишљен као чисто технократски начин тако отпада.

С друге стране, због интегративне природе и учешћа у Пројекту Града «локална власт» би требала бити саговорник у свакој од етапа реализације.

ЗБОГ ЧЕГА ПОТРЕБА ЗА ПРОЈЕКТОМ ГРАДА БАЊА ЛУКА СА УГЛЕДОМ !

ДВОСТРУКА НЕОПХОДНОСТ

Прва неопходност се везује за појачавање интегрисаног развоја Бања Луке.

« Захтјев за развојном интеграцијом Бања Луке укључиваће бављење свим ефектима и смјештање на такву тачку посматрања стања града са које је могуће имати свеобухватни поглед на ситуације, како би се остварила међузависност и одмјерили сви значајни фактори . »

За то су потребни различити познаваоци стања у Граду као актери који опет треба да имају различите улоге у анализи интегрисаног развоја.

Анализе актера треба да теже конвергентној разноликости, они се могу обрађивати само глобално путем израде Пројекта Града.

Друга неопходност је везана за ново створену геополитичку подјелу која ће доводити до изненадне појаве у европској међуградској конкуренцији средњих градова какав је град Бања Лука..

Наравно, мада је концепт великог града или «Евро-града» установљен и препознат, концепт средњег града на европском нивоу захтијева велику пажњу, која се може обављати само кроз посебну студије.

А то значи, градови се мало по мало сучељавају са промјеном нивоа свог природног тржишта.

Овај процес дозријевања постаће реално ефективан 2010. године, а онда ће се убрзати. Он има за резултат да европски градови доведени у ситуацију да заузму позицију на глобалном тржишту морају онда израдити стратегије које имају за циљ вредновање њихових упоредних предности на том тржишту.

Зато ове стратегије треба да буду дио глобалне концепције града и његовог позиционирања у одређеним празнинама властитог тржишта.

Бања Лука треба да узме у разматрање ову нову геополитичку подјелу у Европи и прецизира своје стратешко позиционирање а рачунајући на будућу гео-конкурентску ситуацију у вези са близином великих европских градова (Загреба, Београда, Беча, Минхена, ...), да одреди правце своје будућности,

Овај поступак се интегрише у глобално стратешко разматрање будућности Бања Луке.

ЛЕГИТИМНА АМБИЦИЈА

Пројекат Града за **Бања Луку са угледом !**, није само помоћ у модерној методи управљања различитим ресурсима на датој и институционализованој територији, он одговара и легитимној амбицији Бања Луке.

1. Општа амбиција

Ако нови вјетар процвјетане урбане цивилизације буде могао да утисне свој печат на будуће деценије, Бања Лука би требало да представља фокус те нове урбане цивилизације; баш као што је Бања Лука био у скорој индустријској прошлости плодно мјесто за развој напредних идеја.

2. Бањалучка амбиција

Израда и примјена **Пројекта Града** представљају премијеру урбане инжењерије у Републици Српској и Босни и Херцеговини.

Бања Лука жели да допринесе кроз реализацију свог Пројекта Града откривању и експлоатацији нових праваца у урбаној продуктивности као и кроз ту призму стимулацији круте стабилности.

3. Појединачна амбиција

Због тешког економског стања, солидарност је посљедњих година у Бањој Луци доживљена као дефанзивна вриједност. Приликом осмишљавања идеје за израду овог Пројекта Града та солидарност – вриједност дубоко изражена у Бањој Луци – требала би да се изрази офанзивно и кроз консензус.

Пројекат Града води заиста ка приближавању различитих актера укључених у исто истраживање глобалне кохеренције и процвата.

ПРИЛИКА

Иако ова пројектна идеја **за Бања Луку са угледом !**, представља само дјелимичну правну основу у Пројекту Града, којим се модификује републички Закон о просторном уређењу, она нуди ипак прилику за провођење глобалне градске проблематике и озбињан посао за убудуће у области урбанизма.

У оквиру процеса децентрализације, овај ће Закон преносити у будуће на градске општине компетенцију Регије у области територијалног уређења а кроз поштовање просторног плана, образовање општинске консултативне комисије за урбанизам или територијално уређење, елаборацију општинске урбанистичке регулативе и усвајање општинског регулационог и урбанистичког плана. Тако ће се постићи хармоничан развој градских општина града Бања Лука.

Овај модел прате урбанистички прописи (урбанистичка регулатива) који дефинишу начин на који се просторно реализује овај развој.

Почетак процеса разматрања типа « **Пројекат Града** » настаје усвајањем регулационог и урбанистичког плана. Ако су циљеви довољно дефинисани за уређење онада је могуће провести мјере за уређење **Града**.

Наиме, просторни план градских општина града Бања Лука треба да буде елаборисан у духу глобализма. Територијална цјелина градских општина односно у будућности заједнице градова треба да буде детаљно проучена.

Пошто ће се морати Бања Лука укључити глобалну урбанистичку оријентацију водећи рачуна о друштвено-економским и културним димензијама, као и физичком контексту града или градских општина, тада се просторни план појављује као метода планирања која може бити интегрисана у Пројекат Града. У сваком случају она представља само израз жења за уређењем локалног простора.

КОХЕРЕНТНА МЕТОДОЛОГИЈА

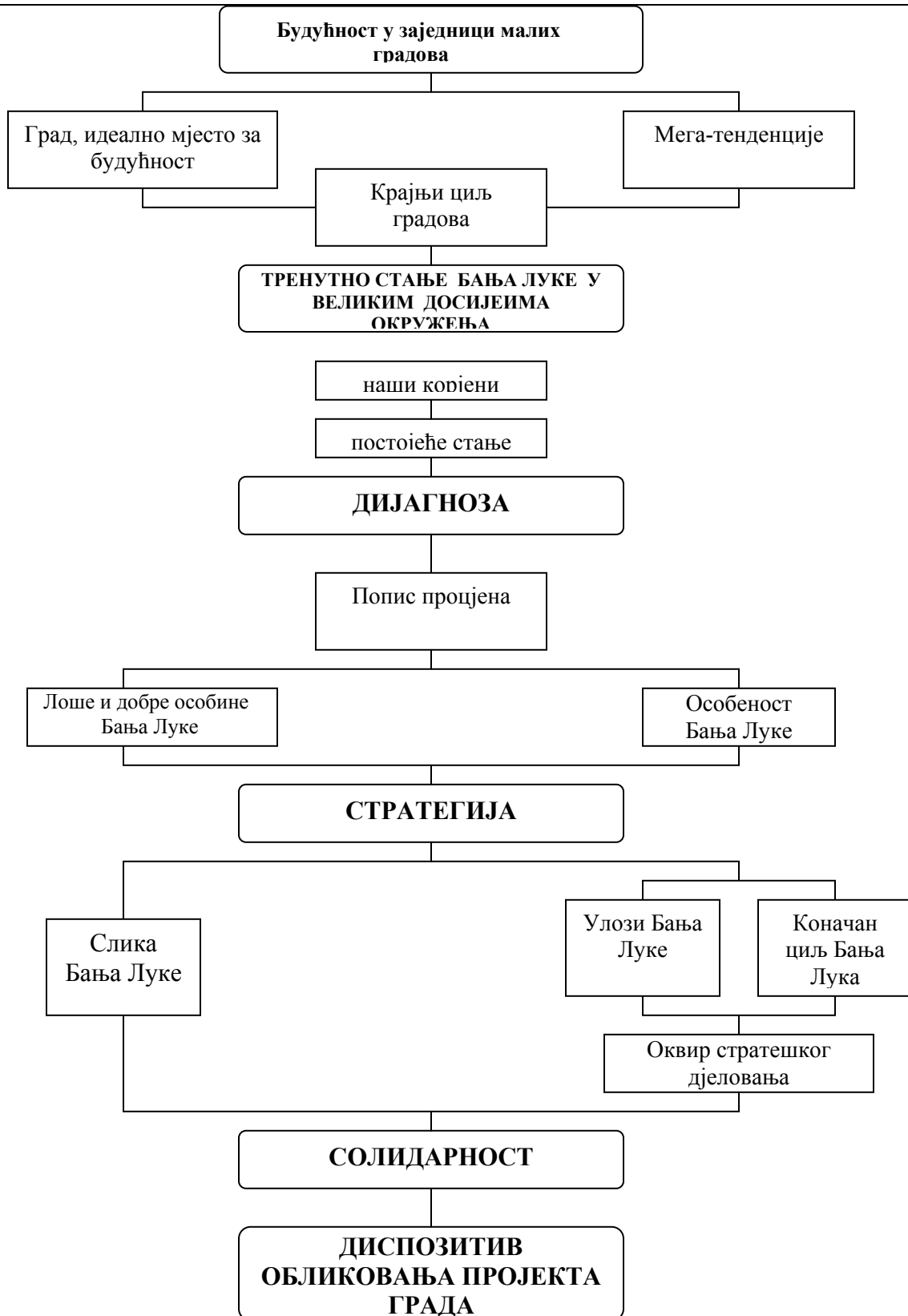
Израда Пројекта Града за Бању Луку са угледом !, захтијева регулисање и примјену нове кохерентне методе рада у нашим условима. Чињеница да се можемо и мрамо споразумјети о појму **Пројекат Града** и то представља велики успјех да успијемо.

Да би се рационално напредовало, важно је поћи од општег – савремена урбана проблематика – ка посебном – случај Бања Лука – постављајући основна питања:

- Како ће изгледати будућност градова уопште у процесу глобализације која се завршава?
- Којим подацима се треба располагати да би се могло размишљати и дјеловати на будућност Бања Луке, тј:
 - Како је настала Бања Лука? Наши коријени.
 - Какава је он тренутно? Чињенично стање.
 - Какав је биланс чињеница? Предности и слабости.
 - О каквом типу града се ради? Његова особеност.
 - Који се улози могу извући из тог биланса чињеница ?
 - Како их изложити водећи рачуна о особености Бања Луке?
Коначни циљ Бања Луке.
 - Како израдити адекватну стратегију?
Оквир стратешког дјеловања : **модел и циљеви.**
 - Са којим актерима? Групе живе силе, солидарност.

Када су ова питања једанпут постављена, треба их повезати у глобалан процес окружења састављен од различитих сукцесивних етапа.

ПРОЈЕКАТ ГРАДА ЗА БАЊУ ЛУКУ СА УГЛЕДОМ !

ДРУГИ ДИО

БУДУЋНОСТ ЗАЈЕДНИЦЕ ГРАДОВА ГРАД БАЊА ЛУКА

Размишљати о будућности свога града, значи најприје разматрати оно што ће град генерално постати.

Овај заокрет захтијева да се води рачуна о новом лицу града које би се требало афирмисати у наредној деценији.

То захтијева и идентификацију мега-тенденција које су у фази дозријевања у нашем друштву и које би требале одредити ритам његовог развоја до 2014. године.

Најзад, будућност градова је потчињена коначном циљу око чега се данас сви слажу. Овај извјештаја завршиће се приступом том деликатном проблему.

ГРАД БАЊА ЛУКА, ИДЕАЛНО МЈЕСТО ЗА БУДУЋНОСТ

Град Бања Лука је идеално мјесто за многоструке политичке, економске, друштвене и еколошке акције. Он комбинује на ограничен начин многоструке међузависности. Ако грађанин чији је коначни циљ да добро живи жели да искористи свој адут, то треба да буде **град са угледом**.

- Град Бања Лука, идеално мјесто за интегрисани развој !.
- Град Бања Лука, идеално мјесто за људски развој !.
- Град Бања Лука, идеално мјесто за приступ демократији !.
- Град Бања Лука, идеално мјесто за повезивање и идентитет !.
- Град Бања Лука, идеално мјесто за управљање !.
- Град Бања Лука, идеално мјесто за социјално дјеловање !.
- Град Бања Лука, идеално мјесто за заштиту животног оквира !.

1. Град је идеално мјесто за интегрисани развој

ФИЛОЗОФИЈА РАЗВОЈА

Нормална тежња сваког колективитета јесте да осигура добробит за своје чланове.

Остварење тог циља може проћи кроз регресију у односу на актуелну ситуацију кроз **задржавање статуса кво или кроз општу**

прогресију развијања

Ово последње стање није дакле природни циљ који се намеће цијелом колективитету.

Он треба да представља предмет избора који ће бити потчињен објективној економској и културној ситуацији, али и вољи чланова колективитета, а не

само политичарима.

У општем смислу, развој је уписан у историјски покрет који иде у смјеру « **бољег** ».

Конкретно, овај покрет развоја обиљежен је процесом којим неко друштво ствара могућности и нове ресурсе за своје чланове.

Али, оне се не ограничавају само на раст добара и прихода. Оне се односе и на побољшање људског фактора.

ЕКОНОМИКА И СИСТЕМАТИКА

Развој може имати различите аспекте. Он може да се односи на различите секторе као што су социјални, културни, образовни, спортски, инфраструктурни или економски.

Свакако, покушало би се, ма каквој се идеологији приклонили, да се економски развој посматра као доста логичан у периоду ниске конјунктуре, приоритетни циљ који треба достићи у мјери у којој би могао условити све друге типове развоја.

Такав приступ треба да буде прухваћен с резервом и треба му претпоставити системску концепцију развоја.

Теорија система дефинише систем као скуп елемената повезаних скупом таквих односа да свака модификација једног елемента повлачи модификацију и осталих.

Ови елементи су у динамичкој интеракцији организованој у једном циљу.

Појам система укључује идеје о промјени, руковођење истом, и сталним довођењем у

питање кроз **механизам feedback.**

Ако се ова теорија примјењује на развој долази се до идеје да га треба третирати као глобални поступак не привилегујући неки посебан сектор. Свака акција вођена у овом домену имаће ефекта у осталим, било директно, било посредано (индуктивни ефекти).

Град је друштвени и економски систем.

Теорија система може се једнако применијени на град као организацију. Овај систем сачињавају:

■ Ресурси које представљају локални и институционални актери, материјална и финансијска средства, знање, природна средства (становништво, територија, природна богатства)

■ Утицај животне средине у којој се одвија урбано дјеловање

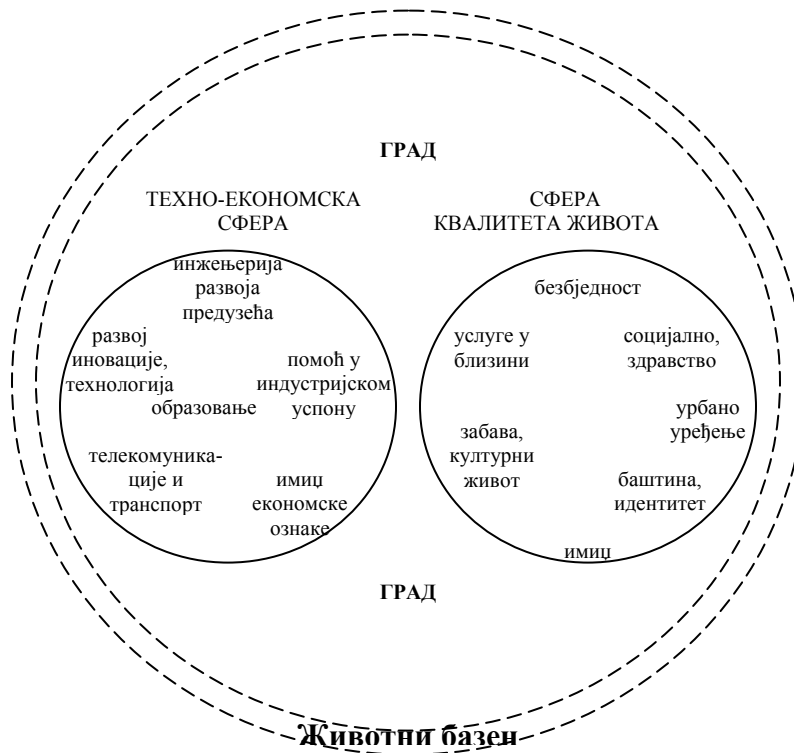
■ Поље могућих активности, тј. скуп домена у којима Град треба да дјелује ако хоће да одигра своју улогу.

Ова поља могу бити прегруписана у сфере које одговарају типовима преокупација: **техно-економска сфера и сфера квалитета живота.**

Размјене се остварују, не само унутар сфера, него и међу њима, а ниједна сфера

нема првенство над другом. ве размјене нису спонтане, **оне су увијек дјело једног или више односно скупа актера који сачињавају Град или животни базен.**

ТЕРМИНОЛОШКО ПРЕЦИЗИРАЊЕ

- Инжењерија развоја предузећа: скуп знања корисних за развој предузећа (финансијске технике, истраживање и технолошки развој, будућност тржишта).

- Помоћ у индустријском успону: скуп услуга које колективитет врши у циљу фаворизовања прихвата и развоја индустрије у датом ентитету.

- Службе у близини: скуп потрошачких услуга којим се обраћа даваоцу услуга у близини (фризери, базени...)

Град даје овим пољима најразличитијег дјеловања географско и животно јединство.

У том јединству кроз одређена поља дјеловања сусрећу се сви актери, дакле скуп грађана.

2. Град је идеално мјесто за људски развој

ЛОКАЛНО КАО РЕФЕРЕНТНА ЈЕДИНИЦА

Локално је данас признато као референтна јединица у многим доменима.

Овај феномен је последица споре цикличне еволуције послје које је копча закопчана. Полазећи од мањег да би се стигло до

највећег, данас се враћамо дјеловању мале димензије. **То је тачно у политици у којој децентрализација има почасно мјесто и долази умјесто јакобинизма.**

Наша земља је примјер за то еволуирајући од унитарне државе у државу федералног типа.

То важи и за привреду у којој се поново откривају вриједности малих производних јединица наспрам хијерарског лошег стања у привреди с којим су суочене велике цјелине.

Предност локалног објашњава се дјелимично и уравнотежењем ентитета који је, уздрмани кризом, морао поново размотрити

своје поље дјеловања и препустити мјесто другом.

Ако је локално тако заузело напуштене просторе то не значи да се догодило спонтано, него зато што су га на то присилили они који су хтјели да задовоље своје најразличитије потребе.

Појава «локалног тржишта» било да је економска или је смјештена на неке друге нивое, налази дакле свој извор у реструктурирању постојећег изазваног поремећајима у окружењу.

ДЈЕЛОВАЊЕ БЛИЗИНЕ

Надмоћ локалног објашњава се и признавањем дјеловања близине као активног принципа функционисања организација а даље и друштва.

Локално је мјесто гдје се лако сусрећу потрошачи и

даваоци услуга било да су оне политичке, јавне или економске. Ту се најбоље идентификује потражња и квалитет производа а и адаптације се могу најбрже обавити. Ту се најлакше постиже заједништво средстава и искустава.

ЛОКАЛНО И РАЗВОЈ

Веома посебан домен развоја јесте нова прилика за оцјену дјеловања близине. Развој који лично воде локални актери омогућава јако укључење јер су они који ту раде први његови уживаоци.

Он фаворизује процват квалитетних и рјешења по мјери као и тражење консензуса на осовинама траженог развоја. Тако се избјегава стандардни и наметнути развој који се често завршава неуспјехом проузрокованим недостатком сарадње својих корисника.

За неке, **локализација развоја не протиче без опасности:**

■ Она је фактор неједнакости: ако је ризик реалан, није ипак довољно кудити поступак. Од врло успјешног града који валоризује своје предности могу имати користи и његови мање срећни сусједи, производећи тако ефекат помијерања. Феномен је наравно географски ограничен али је и дјелимично исправљен механизмима помоћи регијама у неповољнијем положају.

■ Она ризикује да за резултат добије шепаву економију: критика није основана. Развој усмјерен на самог себе је постао нералан. Развој може имати прилику за успјех и трајност само ако је отворен и није окренут ка самом себи.

3. Град је идеално мјесто приступа демократији

КА РЕДЕФИНИСАЊУ УЛОГА

Град, данас се то генерално признаје, **има властити политички простор који може да буде посматран сам као под-систем глобалног политичког система.**

Локална власт је основни степен политичке

организације са више или мање власти, надлежности.

Она је посебан актер у мјери у којој је институционална и ужива одређене прерогативе везане за јавну моћ. Она одговара коначном циљу који ћемо покушати боље утврдити када будемо размишљали о **коначном циљу Града.**

Садржај тог коначног циља је еволутиван као усталом и начин његове реализације.

Донедавно је јавна моћ дјеловала ауторитетом и унилатерално. Талас демократизације је изнио на свјетлост дана нове поступке као што су признавање одређених права потчињенима, административна

* др.Мићо Гаћановић, дипл.инж.електротехнике и проналазач – ванстраначки кандидат за градоначелника Бања Луке на локалним изборима 2004.године

транспарентност, обавеза образлагања аката, приступ административним документима.

Што се тиче **локалне власти**, она је отишла још даље. Она је заиста призната једногласно као **основна ћелија демократије** и није случајно да се у недемократским земљама не препознаје никакав идентитет нити било каква слобода.

УЧЕСТВОВАЊЕ

Локална власт је инсталирала механизме за учествовање од консултативних комисија до консултације народа кроз референдум.

Недавно је учествовање које, треба то признати, није наилазило на велико одушевљење код грађана и које се повлачило нарочито у домену извршења власти, добило ново лице.

Данас се учествовање састоји у томе да се на терену активно дјелује у животу Града и доприноси његовом развоју.

Сама локална власт је дотакнута овом потребом учествовања. Као локални актер она постаје предмет

учествовања, као и грађани, асоцијативни свијет и предузећа чије је право грађанства данас признато и захтијевано.

Учествовање није више **«пирамидално»** на чијем се врху налази локална власт. Оно је постало **«хоризонтално»** у смислу да су сви актери у истом нивоу без потребе за хијерархијом.

ПОСРЕДОВАЊЕ

Нова намјена локалне власти проводи се кроз улогу коју она може да игра у области развоја.

Организација односа међу локалним актерима и њихова динамизација усмјерена ка развоју града не може се обавити на ауторитативан начин.

Не развија се један град декретом него на бази широког консензуса.

Штавише, као свака промјена, развој града захтијева менаџмент и координацију дјеловања. Већ је било показано да локална власт има природну намјену и широко прихвата обављање те функције. У **«систему града»**

унутар сфера и поља дјеловања, локална власт може да обавља право посредовање које се проводи на сљедећи начин:

■ Покретаће иницијативе укључујући у њих друге актере.

■ Охрабриваће иницијативе других актера.

■ Координисаће њихово провођење, подржаваће их и придружити им се.

■ Прикупљаће и обрађивати урбане информације.

■ Водиће акције у области комуникација које имају за циљ промоцију **Града**.

■ Развијаће покретачку визију **Града**.

■ Предлагаће циљеве које треба достићи и стратегије које треба примјенити да би се до њих стигло.

■ Обављаће арбитраже на неауторитативан начин.

Једном рјечју, **управљаће промјеном у договору са својим партнерима.**

4. Град је идеално мјесто за повезивање и идентитет

Град је **«предмет територијалне идентификације за своје грађане јер, није јака само везаност за општину него и припадање истој служби као ознака особама: неко је из те и те општине... општинска идентификација је онда јача од националне.»**

Ј. Бекар, «Парадокс локалне власти», Национална фондација за политичке науке, 1976, стр. 23.

У Републици Српској и Босни и Херцеговини је ова општинска идентификација врло јака. Будући да је већ дуже времена (од 1996.године)

неслужбено под влашћу странаца, или је власт била далеко, бањалучко становништво се још више препознавало у мозаику града и општине.

Локалитет је мјесто пуно културе и историје. Оно представља за људе

* др.Мићо Гаћановић,дипл.инж.електротехнике и проналазач – ванстраначки кандидат за градоначелника Бања Луке на локалним изборима 2004.године

унутрашњу вриједност, референтну јединицу. Тако историја града открива и везивање становништва за прошле догађаје којих се сјећају, маркантне личности, или још увијек присутну баштину. Све то конституише праву « **културу града** » у смислу у којем постоји и « **култура предузећа** » која

чини саставни дио « **пројекта предузећа** ».

Читање о прошлости неког града открива и маркантне црте његове особености онако како их је вријеме исковало и онако како се данас намећу. Неки градови имају богату особеност везану за сјајну прошлост; други су

хендикепирани мање славном или једноставно непризнатом прошлошћу.

У једном случају, као и у другом, утицај прошлости није занемарљив, он представља скуп јаких и слабих тачака које се не могу игнорисати.

5. Град је идеално мјесто за јавну управу

НОВА КОНЦЕПЦИЈА ДРЖАВЕ И ЈАВНЕ СЛУЖБЕ

Традиционални бирократски модел је дуго држао јавну службу у оковима. Од прије неког времена, конкретније од 2000.године, је доведен у питање и резултирао редефинисањем својих мисија и правила функционисања.

Ова промјена, паралелна с новим приступом организацијама тржишног сектора, тежи да избрише негативну слику јавне службе која је, у неким народним приказивањима, често синоним дезорганизације, одсуства ефикасности и непромишљених трошкова.

Социологија организација показала је да ове мане нису својствене јавној служби него да се налазе и у приватном сектору. Тако се појавила блажа граница између два сектора, чинећи их пропусним

и омогућавајући размјене знања које су се показале врло профитабилне за јавну службу.

С друге стране, криза јавних финансија откривена почетком 98-их година приморала је приватни сектор да усвоји нове поступке који се огледају у:

■ Увођењу менаџерске културе хвалећи кориштење техника за управљање и примат људских ресурса.

■ Прибјегавању поступку маркетинга и односу клијент-испоручилац што резултира рушењем култа јавних власти.

■ Потрази за партнерствима способним да умање трошкове, повећају ефикасност и укључе грађане у управљање јавним стварима.

Ове нове примјене јавне службе имају за резултат бољи кредибилитет у цивилном друштву и доприносе појачању његовог легитимитета у тренутку у којем је улога државе доведена у питање пошто се данас говори о « **скромној држави** » насупрот диригентској и освајачкој држави.

ПОЈАВЉИВАЊЕ ЛОКАЛНЕ ВЛАСТИ

Ако нова концепција државе одскаче у томе што се генерално боји јавне службе, она исто тако трансформише традиционални приступ локалној власти и неке води ка идентификовању новог предузећа имајући у виду да:

- **пружа скуп услуга ;**
- **излази у сусрет захтјевима корисника ;**
- **управља средствима за производњу под буџетским утицајем ;**
- **покреће процес с правом одлучивања .**

Други додају с пуним правом да је ово предузеће посебног типа.

- **оно се интегрише у политички систем ;**
- **вођено је присилним правним прописима ;**
- **нема апсолутну слободу избора ;**
- **подређено је механизмима старатељства ;**

- има социјалну улогу прерасподјеле и смањења неједнакости ;

- већина особља је статутарна ;

- не може да селекционише своју клијентелу ;

- производи широк асортиман хетерогених производа ;

- ритам јој одређују циклуси који одговарају законодавној власти .

Данас су једногласно прихваћене вриједности локалне власти и услуге коју пружа јавности.

Дјеловање близине које је већ поменуто, омогућава праву ренесансу локалне власти везану са ренесансом града који је њено природно мјесто

извршења и за кога је интимно везана.

Ово поновно појављивање везано за обнову кредибилитета отвара нове функције локалне власти која није више само давалац традиционалних административних услуга него напредује одлучним корацима ка привредним, комуникационим, теренима квалитета.

6. Град је идеално мјесто за социјалну акцију

Историјски, друштвена солидарност се развила на општинском нивоу. У прво вријеме, добротворне институције и парохије су лансирале тај покрет. Затим су се оне спојиле у свом елану великодушности кроз корпоративне покрете и јавну власт.

Еволуција социјалне заштите у својим најплеменитијим годинама је утицала да је

социјално дјеловање све више постајало централизовано, како на нивоу прописа, тако и у управљању финансијским средствима. Насупрот држави локална власт имала је улогу чистог извршитеља.

Међутим, у то вријеме кризе појава локалног у социјалном дјеловању поново јача. Идеје се множе у тој области чак дотле да се оспорава централизовани систем

социјалног осигурања. Ренесанса основне солидарности се осјетила на многим мјестима.

Локални ниво је идеално мјесто за идентификацију проблема, за покретање социјалне акције и управљање трошковима и за процену добијених резултата. За грађане је то мјесто на којем могу остварити брз контакт са онима који могу да им притекну у помоћ.

7. Град је идеално мјесто за заштиту животног оквира

Нико неће порећи да је један од основних циљева организације друштва допринос добробити грађана.

Та добробит је нарочито стање духа грађана прије него што је материјална ситуација у правом смислу ријечи. То стање духа се гради из дана у дан, гради га сам грађанин у окружењу у којем живи а које зовемо животни оквир.

Када живи у убитачним урбаним просторима, када је окружен индустријским рушевинама, или у лошим стамбеним условима, када је суочен са несигурношћу, када види само бетон, грађанин се не осјећа угодно у својој кожи.

Територијално уређење, урбанизам и урбано реновирање, гарантовање безбједности, стварање зелених површина,

одржавање чистоће, су дакле неопходна средства за побољшање животног оквира. Ова средства којима се не може руководити са удаљености и којима је неопходно директно познавање терена и потреба су дјелимично у рукама локалних власти чак и када исте не располажу увијек свим жељеним прерогативима.

МЕГА-ТЕНДЕНЦИЈЕ

Мега-тенденције су главни правци који граде основе еволуције нашег друштва и омогућавају наговјештај основних трансформација које ће дефинисати свијет сутрашњице. Откривање и дешифровање главних тенденција и одговарајућих доприноса којим ће почети наредно десетљеће у овом миленију су неизвјесне мјере јер су понекад и специјалисти између себе супротстављени о одређеним тенденцијама.

С друге стране, што се више удаљавамо у будућност, визије су све различитије. Имати у виду **мега-тенденције, јесте изазов о будућности** али то треба учинити када се размишља о развоју града Бања Лука.

Да би се ограничили ризици у нашој кампањи за Бања Луку са угледом !, задржане су само тенденције до 2014. године.

1. Велики демографски вртлог обиљежиће Бања Луку почетком 2005-е године

Главни правци из прошлости, као и актуелни, омогућавају одређивање великих демографских тенденција за наредну деценију тј. економски развој у опадању који садржи извјестан број главних фактора:

- **наталитет ће стално опадати на градском плану, осим у неурбаним**

дијеловима града, гдје ће остати статус кво.

- **побољшање живота ће довести до повећања границе животног доба од 65 година и више.**

- **на дуге стазе, становништво од 50 и више година представљаће већину.**

- **у Бањалуци проценат особа старијих од 60 година 2003 године износио је 20,1%, 2004. године ће износити 22,3%, а 2010. 28,2%.**

Ови феномени изазивају радикалну трансформацију структуре животног доба бањалучког становништва и имаће утицаја на начин живота.

2. Начин живота биће под утицајем технолошког напретка

Технолошки напредак утицаће на животне навике особа и породица у Бањалуци чија ће се структура модификовати.

Оне ће бити бројније али различитије и редуковане (повећање броја породица самохраних родитеља и самаца).

Диверсификација начина и стила живота акцентоваће се са развојем активности посвећених образовању, забави и култури, са посљедицом мање јасног раздвајања између посла, забаве, потрошње и образовања.

Ова тенденција биће појачана нарастајућом примјеном информатике у канцеларијама, индустрији и домаћинству.

Образовање и медицина упознаће исти феномен. Развој електронског плаћања, теледистрибутивних мрежа, продајних терминала, електронских картица, теле-

куповина или куповина преко рачунара, знатно ће пореметити праксу комерцијалне дистрибуције и потрошње.

Исто тако, мјесто становања постаће привилеговано

мјесто за потрошњу у култури и забави због генерализације увођења телекомуникационо-информатичких мрежа које ће бити све приступачније и богатству база података.

Најзад, нова радна мјеста ће се формирати код куће захваљујући вишеструким могућностима конекција у мрежу интерактивне комуникације (узимање и слање података).

3. Гео-политичке промјене модификоваће економску равнотежу

Формирање великог интегрисаног тржишта увешће процес поновне локализације индустрије и услуга, појављивање нових партнерстава на европском нивоу и нових односа у кооперације.

Догођене друштвено-политичке модификације у Источној Европи имале су за резултат нову подјелу карата на економском плану са

премјештањем европског центра гравитације.

Пацифички базен (Јапан, САД, Сингапур и Кореја) већ има значајан раст. Он се данас налази у периоду економске експанзије најјаче у својој историји (процент раста пет пута већи него у периоду индустријске револуције) који ће га нагнати да истисне медитерански базен, посебно

политиком појачаног инвестирања у Европи (1985. године Јапанске инвестиције износиле су 2 милијарде долара. Оне су нарасле на 10 милијарди 1988., док 2000. оне износе 21 милијарду), што представља опасност за избијање базенског рата.

Веће сад свијет подијељен на четири једнака дијела: пацифички базен, Европа, САД и остатак свијета.

4. Предност нематеријалног представљаће ризик за друштвену дуализацију новог типа

Нова радна мјеста отвараће се са порастом потражње за производима и услугама насталим технолошком еволуцијом. Терцијарни сектор ће доживљавати све већи раст постајући један од главних извора нових радних мјеста.

Те модификације ће имати за последицу капитал «људских ресурса» који би требао имати повећану тежину и требало би присуствовати развоју концепцијских и истраживачких задатака, као и развоју функције «маркетинг и комерцијализација». Овај

пораст нематеријалног (сива маса) утицаће на друштво пост-индустријског типа у којем ће професионалне путање бити означене још већим промјенама радних мјеста (професионална номадизација) и кроз сталну потребу за усавршавањем.

Са привреде базиране на материји и енергији прећи ће се на привреду базирану на информацији и знању. Ипак, ови феномени ризикују опасне ефекте као што су смањење радних мјеста за мање специјализоване, искључење оних који не буду имали

образовање које одговара промјенама, установљавање једностраног односа човјек-машина, и опасност да функције не буду лишене своје суштине кроз начине хипер-програмиране продукције.

Од двојног друштва економског типа (богати врло богати, сиромашни врло сиромашни) прешло би се на двојно друштво технолошког типа у коме би с једне стране били они који знају а с друге они који не знају.

5. Суочен с растућом униформизацијом начина живота, свако ће покушати да сачува идентитет

Везани за развој нове технике, различити начини живота настоје да све више и више усвоје неутралнији тон. Ипак, ова еволуција не оставља индивидуу без реакција. Може се сматрати да она реагује на начин аутономизације.

Тенденција посматрана приликом кризе у држави је само највидљивији аспект тог процеса аутономизације, тј. еманципације у односу на институције у исто вријеме превазиђене и загушујуће.

Еволуција државне структуре је у овом часу већ врло видљива: индивидуа је мање

субвенционисана и треба сама да узме ствар у своје руке.

Паралелно са тим, догодиће се приватизација великог броја јавних или полудржавних сектора (социјално осигурање, поште, колективни превоз, култура, ...).

Ова обавеза индивидуалног рјешавања потврђује се кроз тражење вриједности.

Тако ће појава религије која је за многе значила одбијање интеграције у научни процес, ојачати у склопу црквених институција.

Исто тако, индивидуални културни апетит у сталном порасту све мање ће се задовољавати референцама колективног памћења.

Насупрот томе, афирмисаће се укус према више индивидуалној култури, што би требало повући смањење приватног спонзорства усмјереног на културу маса.

А то је све више индивидуалистички приступ који ће предводити појављивање основних вриједности у будућности.

6. Квалитетнији транспорт и комуникације

Бројност и квалитет индивидуалног превоза повећаваће се паралелно с повећањем квалитета колективног транспорта.

Индивидуални транспорт сачуваће своју атрактивност у односу на колективни због оствареног напретка у доменима уштеде енергије и заштите околине, паралелно са достигнутим техничким побољшањима безбједности и комфора производа названог «кола».

Актуелни пораст индивидуалне моторизације још ће се више појачати.

С друге стране, намјена колективног транспорта

потврдиће се кроз међуградски и међународни саобраћај рачунајући на развој превозних средстава великих брзина (возови великих брзина, авион, ...). На примјер, веза преко аутопута из Бања Луке или аеродрома у Маховљанима поставиће Беч на исту удаљеност од Бања Луке као од Београда.

Ово повећање изобиља и брзина довешће до скупљања геогрфских простора, иако ће ови нови комуникациони преносници повући класификовање градова на двије категорије, с једне стране велике градове добро повезане између себе који ће имати

користи од великог промета и веза великих брзина, а с друге стране регионални простори лошије опслужени или лоше увезани у комуникациона чворишта.

С друге стране, изнајмљени превоз брзим пругама ослањаће се на логистичке платформе као што су диспечинг на регионалном, националном, међународном нивоу.

Нове технологије ће се појавити у индивидуалним и колективним комуникацијама.

Посебно, међународне трансмисије биће лакше, а приступ бази података или

информација биће лакши и много бржи.

Овај напредак имаће за резултат ново понашање које ће се односити како на

приватни живот, тако и на живот предузећа и администрације.

7. Екологија ће привући свјетску пажњу

У цијелом свијету владе ће захтијевати од индустријалаца да стално прилагођавају своју стратегију и технологију све строжијим нормама у заштити околине.

Екологија и очување животне средине постаће преокупација мондијалистичког типа.

Земље ће се повезивати у циљу очувања природног капитала планете и томе посвећивати крајње значајне буџете.

Посебна пажња обратиће се на све типове могућег загађења и, уз интервенцију врхунских технологија, производи (амбалажа и

садржина) ће бити све мање и мање загађивачки.

Велики еколошки изазови као што је смањење озонског омотача, киселе кише, загађење океана и ријека, нестанак амазонских шума монополисаће пажњу научних истраживача.

8. Урбани свијет промијениће изглед

Већ извјесно вријеме, градови еволуирају ка дезурбанизацији: разливање урбаних дијелова се убрзава, некадашњи квартави и дио оних који су изграђени прије 50 и више година губе становнике. Пораст се одвија на периферији.

Напуштајући градове и одлазећи на периферију, млади парове и имућне породице осиромашују град средствима, пошто мање имућне особе, старије, странци који ту остају прибављају мање пореза од физичких лица. Ова ситуација се троструко одражава на град:

- **мања вриједност пореза омогућава мање улагања**

- **повећање саобраћаја према граду проузрокује велико смањење квалитета живота у градском језгру**

- **лоши стамбени услови и повећање броја напуштених стамбених и индустријских зграда**

У будућности ће захтјев урбаних корисника (становништво и предузећа) ићи више према квалитету.

Града, дакле према појачаној урбаној екологији која садржи мање штетности и мање опасности.

С друге стране, Град би требао добити вриједност економске, социјалне и културне концентрације. Ова

концентрација биће учвршћена кроз:

- **технолошко повезивање предузећа**

- **ефекте конкуренције међу градовима**

- **организацију комуникационе и транспортне инфраструктуре**

- **присуство у граду цијелог низа активности за забаву, његу, могућност рада код куће (мреже комуникационих података, теле-информације). Центар града повећаће своју вишеструку функционалност.**

Град ће бити флексибилнији у својој унутрашњој организацији а његов центар би се требао афирмисати као мјесто окупљања.

Овај тип развоја допринијеће преокретању тенденције дезурбанизације према реурбанизацији.

Са стагнацијом демографског развоја, требали бисмо присуствовати стабилизацији развоја стамбеног простора у корист урбаног реновирања.

Као закључак, може се рећи да ће еволуција града бити нарочито квалитативна.

Њени руководиоци посветиће већу пажњу опасностима од неједнакости између територија, динамичних квартава и напуштених зона; валоризација постојећег ће нас одвести ка новој реализацији у односу на засићење урбаних простора.

КОНАЧНИ ЦИЉ ЗАЈЕДНИЦА ГРАДОВА ГРАДА БАЊА ЛУКА

ОПЕРАТИВНИ КОНАЧНИ ЦИЉ

Као свака организација, град је усмјерен ка циљу који дефинише када има амбицију да размишља о урбаном развоју. То није циљ као такав него активност којом се зацртава достизање неког циља који је очигледно везан за онај којем тежи сам град.

Иста рефлексија доводи до тога да се запитамо који је коначни циљ града. Питање коначног циља ствари и људи је стара преокупација која је мучила неколико генерација филозофа. Тако је настала телеологија, наука о људским циљевима.

Коначни циљ би се могао дефинисати доста једноставно, као оно чему се тежи. То би била мета која се жели погодити.

«Коначан циљ неке акције садржи «зашто», смисао, наспрот онемо «како», механизима или функционисању онога што га покреће»

(Енциклопедија универзалис – том 7, V^о – коначни циљ)

они који размишљају о коначном циљу сматрају да постоји далеки посљедњи коначни циљ, и да би се он достигао треба проћи кроз блиске коначне циљеве, који су под-циљеви, нека врста везе са посљедњим коначним циљем.

Као свако људско дјело, град би допринио реализацији крајњег циља који би се састојао од реализације среће и процвата људског рода.

На нижем нивоу у хијерархији коначних циљева, **коначни циљ града био би остварење процвата и среће свих оних који га сачињавају.**

Коначни циљ Града требао би тако да буде складна синтеза различитих коначних циљева локалних актера, нека врста најмањег заједничког називника у којем се сваки локални актер проналази ако не у цјелини, оно бар дјелимично.

Ова дефиниција коначног циља града, ма колико

привлачна била, оставља човјека од акције помало гладним не дајући му прецизне циљеве које треба достићи.

Треба дакле ићи још даље у анализи и истражити посредне конкретније крајње циљеве способне да воде акцију. Треба у неку руку пронаћи **оперативни коначни циљ града**. Да би се то обавило, неопходан је један историјски закрет. Он ће омогућити да се боље идентификују посредни коначни циљеви града и да се открије да они нису укрупњени него еволутивни. Ако посљедњи крајњи циљ остане стабилан, посредни крајњи циљеви који омогућавају да се он достигне су битно варијабилни и зависе од општег друштвеног контекста који их окружује.

Требало би чак ићи даље и рећи да сваки град има своје властите посредне коначне циљеве који су у функцији његове прошлости и његовог тренутног окружења.

ГРАД, ПРОСТОРНО-ВРЕМЕНСКИ ЕНТИТЕТ: ОД ЊЕГОВОГ НАСТАНКА ДО АКТУЕЛНЕ ФУНКЦИОНАЛНОСТИ

1. Поријекло града

Етимолошки, ријечи село (village, изговор вилаж) и град (ville, изговор вил) имају заједнички коријен villa. Латинска ријеч villa означавала је кућу, поља, здања, сеоске експлоатације и терене који су јој припадали.

Али, прави градски процват код нас почиње тек у Средњем вијеку. Уосталном, тек у тој епохи градом (ville) се називају насељена мјеста којима су кнежеви дали права и одређене привилегије.

Те привилегије су биле додјеливане у X и XI вијеку трговцима и другим друштвеним класама у служби тржишта (занати, занатлије).

Ове привилегије се доводе у везу са развојем националних и

интернационалних тржишта, пристаништа, складишта, које су посјећивали страни трговци и гдје су се продавали различити производи, са свих страна свијета. Ова трговина доносила је велике повластице властели која је имала јурисдикцију над мјестима на којима су се одржавале тржнице, пристаништа. Кроз трговачке операције убиране су различите таксе, штавише, то је имало за резултат активности општег привредног развоја имања. Према томе, властела је имала велики интерес да привуче трговце и због тога им је давала привилегије, слободе, које су се преносиле на сво становништво пристаништа.

У почетку, привилегије и слободе су се давале постојећим организацијама и тим трговачким центрима, заједницама које је дотирало правно лице, а које су уживале право институција које су им биле у власништву, и мало по мало дато им је име «града».

Касније, привилегије које су уживали становници неке луке шириле су се на мјеста прије постојања трговачке дјелатности у циљу покретања овог посла. Често је одобравање ових привилегија доносило добре резултате те се тако развио трговачки центар.

Иако је град стварност сјајних цивилизација Старог Свијета, историчари се слажу око

тога да град своје основе има у економској еволуцији средњовјековног друштва. Заиста се у тој епохи наслов града даје

насељеним локалитетима којима су кнежеви дали права и привилегије. Прије свега, Град је према Пирену «заједница коју дотира

правно лице и која ужива право и има институције које су у њеном власништву».

2. Функционалност, поријекло урбаног полета

Оснивање и развој бројних градова, као дјеловања разумне воље човјека, зависили су често од географских могућности. На два фактора треба посебно обратити пажњу:

■ Ситуација која објашњава постојање града у свом регионалном оквиру одређених економских услова

■ Локалитет захваљујући коме су се

могле организовати и развијати урбане дјелатности

Тако се иде на примјер од основних градских функција до трговачког дјеловања.

Оно је зависило од природе размјена, ширине и правца кретања (долине, укрштања друмских и водених путева, друмске раскрснице, контактне линије између копна и мора, ...)

Не занемарујући претежни утицај географског фактора, политички, војни, религиозни, културни и економски разлози су створили градове са свим његовим дијеловима имајући у виду и специјализоване дјелатности. Још од почетка констатује се да се урбане дјелатности оснивају по кварталима.

3. Функционалност у новим градовима

Изграђени у великом броју после Другог свјетског рата, нови градови су у општем смислу само систематске креације које одговарају одређеним императивима модерног града. Они су последица често хаотичног пораста урбаног становништва и успоравајуће концентрације радних мјеста на просторно привилегованим мјестима. Према критеријуму локализације у односу на постојећу урбану мрежу,

постоје три типа нових градова:

■ Изграђени због уравнотежења различитих регија у земљи, обезбјеђујући добру географску равнотежу активности (независни нови градови)

■ Изграђени да би одржавали релативан континуитет насеља смањујући миграције и имајући нови опремљен специфичан центар (нови

центар који граничи с агломерацијом)

■ Изграђени у окружењу метрополе али без континуитета са истом (није изграђен међупростор између некадашње агломерације и нових градова)

Ови нови градови имају заједничко резиденцијално дјеловање; они прикупљају понекад и друге функције: административне, индустријске, универзитетске...

4. Синтеза

Феномен урбане имплантације доводи до правног лица које организује заједницу људи, мјесто мултифункционалности.

Али, урбана имплантација има своју суштину у економском процвату везаном за географске могућности. Почетна урбана функционалност

уводи нове функционалности са својим развојем. Другим рјечима, што се град више развија, производи више нових функција.

ИЗНАД ФУНКЦИОНАЛНОСТИ, УРБАНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА

Показујући се као мјесто различитих функционалности, град је показао своју способност да подигне улоге нераздвојиве од људских прилика али се исто тако показао као мјесто које је људска заједница изабрала током обављања функционалности означених у претходном параграфу у урбаном цивилизацијском феномену.

Наиме, људско нарастање, његове контрадикције, његове борбе у различитим смјеровима које генерише завршавају у процесу производња/прилагођавање/идентификација стваралац:

- властите културе
- колективне свијести
- колективне баштине

■ осјећање припадности

Тако град односи и конзервира вриједности које су му својствене. У том смислу он учествује у урбаној цивилизацији и откривајући резултат свог властитог стваралачког процеса/прилагођавања/идентификације: своју особеност.

У општем смислу, особеност града се структурише почевши од неколико осовина које се комбинују да би утврдиле културни модел:

■ управљање мноштвом критеријума за квалитет живота и различитим потребама које шире његови саставни дијелови

■ валоризација свих људских и материјалних потенцијала

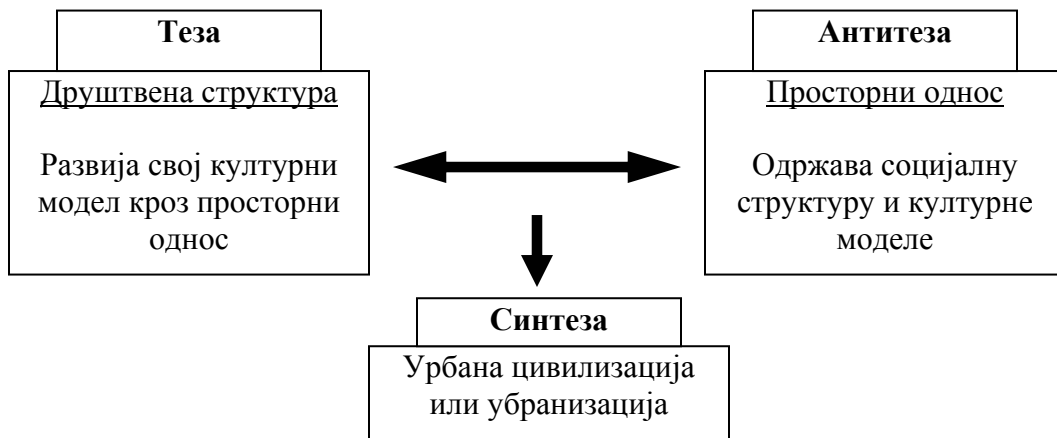
■ управљање својим промјенама (технолошке, економске, социјалне...)

■ заједнички живот: производња демократије, истраживање комплементарности (партнерство, мреже, ...)

■ његово ширење, атрактивност, који су услови његовог преживљавања

Социолог Ј. Реми је изразио на дијалектички начин како је укрштање функционалног аспекта насталог у почетку кроз географске могућности и урбаног културног модела у еволуцији носилац урбане цивилизације или урбанизације.

Шематски ова дијалектичка дефиниција се описује како слиједи:

КРАЈЊИ ЦИЉ ПО МЈЕРИ

На крају овог еволутивног пута треба се вратити на почетно питање. Који је оперативни коначни циљ за градове?

Одговор на ово питање је одређен јер је то оно што ће водити цијели поступак развоја једног града.

То ће омогућити давање садржаја пројекту града који у овој перспективи постаје **оперативна материјализација његовог крајњег циља**. Видјевши претходну анализу, мислимо да се можемо приближити одговору: **приближан крајњи**

циљ градова уопште јесте да фаворизују процват урбане цивилизације омогућавајући валоризацију постојећег потенцијала, задовољење цјелокупних потреба, и провођење колективног и индивидуалног квалитеног живота доприносећи тако реализацији последњег коначног циља онаквог какав је већ описан.

Али као свака цивилизација, урбана цивилизација (или урбанизација) није једнолична она је чак

многострука и постоји онолико урбанизација колико има градова. Сваки ће дакле имати своју властиту цивилизацију која ће се одражавати кроз његову особеност. Тако ће постојати за сваки град приближан специфичан коначни циљ усмјерен ка развоју властите особености.

Цијели ће проблем онда бити идентификација те особености, што ћемо покушати да урадимо када будемо даље размишљали о специфичном **коначном циљу Бања Луке**.